

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.
Pe $\frac{1}{2}$ an: cor. 5.
În străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDACȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Alexandru Ni-
culescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

•Cultura Creștină•.
Balázsfalva.

Încă odată limba liturgică a vlădiciei de Hajdudorogh.

— Teoria și practica. —

Dintre multele chestiuni aruncate la suprafață prin înființarea vlădiciei de Hajdudorogh, din punctul nostru de vedere, fără îndoială, nici una nu se poate asemăna în importanță cu chestia revizuirii bullei de înființare. Gândul unei revizuirii favorabile nouă a acestei bulle s'a înstăpânit așa de mult asupra sufletelor românești, și acestui gând s'a dat în repețite rânduri o atât de categorică expresiune, încât astăzi înfăptuirea ei pare a fi definitiv hotărâtă. Rămâne numai să lucrăm din răzputeri, ca punctul nostru de vedere să triumfeze la timpul său pe toată linia și până în cele mai mici amănunte. O discuție asupra acestor amănunte va trebui desigur să se facă, și nu ne îndoim că ea se va face, dar nu i-a sosit încă vremea.

De aceea șirele acestea n'au menirea să între în discuțarea amănuntelor, de cari va trebui să se țină seamă cu prilejul revizuirii, ele vreau să arunce puțină lumină asupra unei alte chestiuni, care deși n'are pentru noi importanța celei de mai înainte, este, după părerea noastră, totuși de mare importanță pentru orientarea acelor cercuri, dela cari așteptăm înfăptuirea revizuirii. E vorbă de chestiunea limbei liturgice a vlădiciei de Hajdudorogh.

Asupra acestei chestiuni s'a insistat și până acuma foarte mult în această revistă. — În mijlocul atâtor dureri, câte ne-a pricinuit dismembrarea parohiilor românești din corpul provinciei noastre mitropolitane, ținuta Romei față de limba li-

turgică a vlădiciei de Hajdudorogh ne-a fost în toată vremea un puternic, și așa zicând singurul razim al nădejdiei acelor zile de bucurie în preajma cărora stăm astăzi. A fost deci natural, că privitor la această chestiune să nu scăpăm nimica din vedere, ci să explicăm toate amănuntele ei în favorul gândului de revizuire, de care nu voiam să ne desfacem nici chiar cu risicul de-a fi numiți naivi.

Cititorii noștri cunosc deci foarte bine această chestiune, și dacă totuși revenim asupra ei, o facem pentruca să punem față în față *teoria*, sau punctul de vedere al puterii legiuitoare a Romei, și *practica*, sau feliul cum se observă, ori mai bine zis cum nu se observă, porunca Romei din partea factorilor dela conducerea noiei dieceze. Avem adecă credința, că și din aceasta poate să urmeze ceva bine.

Punctul de vedere al Romei privitor la limba liturgică a Hajdudoroghului este codificat în însaș bulla de înființare „Christifideles graeci,” ale cărei dispoziții în chestie au fost apoi puse într'o lumină și mai vie prin câteva decisiuni mai recente, cari toate s'au publicat pe de-a întregul în coloanele acestei reviste. El este următorul: „Limba liturgică a diecezei nou înființate — spune însaș bulla — poruncim să fie *paleogreaca*, iar cea vernaculă să se sufere singur în funcțiunile extraliturghice... Și pentru ca preoții noiei dieceze amintite să aibă vreme de-a învăța limba greacă, *încă trei ani*, ce urmează imediat decretării ridicării acestei dieceze, *se vor putea folosi de aceea limba liturgică, care s'a întrebuințat până acuma, fiind cu totul oprită limba maghiară, care nefiind liturgică, nici când nu se poate folosi în sacra liturghie.*” Din aceste cuvinte ale bullei din 8 Iunie 1912, e limpede pentru oricine, că peste trei ani dela această dată, adeca începând cu 9 Iunie 1915, toate funcțiunile liturgice din cuprinsul diecezei de Hajdudorogh vor trebui să se facă în limba paleogreacă, iar până atunci, ca preoțimea să aibă timp de a învăța această limbă, funcțiunile liturgice se pot face în limbile folosite mai înainte și anume în limba română, respective în cea paleoslavă. În parohiile din cari s'a înjghebat noua dieceză singur aceste două limbi au fost admise ca limbi liturgice înainte de publicarea bullei, și prin urmare în virtutea bullei, care și azi este în plină vigoare, în acești trei ani de tranziție tot numai aceste limbi se pot întrebuința la funcțiunile liturgice. Limba maghiară, despre care bulla expres amin-

tește, că nu este limbă liturgică, este cu totul oprită din funcțiunile liturgice, și se îngăduie, întocmai ca și oricare altă limbă vernaculă (vorbită de credincioși), singur în funcțiunile extraliturugice. Iar sub funcțiuni extraliturugice „după judecata pricepuților în ale ritului grecesc” — cum se exprimă Congregația de Propaganda Fide în scrisoarea din 20 Februarie 1913 a nunțiuului apostolic din Viena către I. P. S. S. Mitropolitul Blajului — se înțeleg numai acele funcțiuni ale căror rugăciuni respective cuvinte *nu* se cuprind în cărțile liturgice grecești editate de numita congregație. Limbile vernacule, cu excepția celei române, care este și limbă liturgică, se pot deci folosi singur în administrația bisericească, în cateheze, și în predici, ori în alte lucruri de aceste, ele n’au însă nici o îndreptățire în sf. liturghie, în administrarea sacramentelor și sacramentalelor și peste tot în atari funcțiuni, ale căror rugăciuni se cuprind „în orice chip” — cum spune congregația în scrisoarea amintită — în cărțile liturgice ale bisericii noastre răsăritene.

Acesta-i punctul de vedere al Romei, așa după cum apare din bulla „Christifideles graeci”. Iar dela apariția acestei bulle încoace nu numai că nu s’a publicat nici un decret, prin care să ni-se fi anunțat vre-o schimbare a lui, ci chiar dimpotrivă el s’a mai întărit în două rânduri. Întâiu prin scrisoarea din 28 Octomvrie 1912 a nunțiatunii din Viena către toate Ordinariatele din Ungaria, în care se insistă cu toată energia pentru stârpirea abuzului „de a se folosi în acțiunile liturgice de limba maghiară”, și a doua oară prin decretul de executare a bullei Christifideles, dat de aceeaș nunțiatură în 17 Noemvrie 1912, în care se reîmprospetează și se inculcă cu tărie și aproape cu aceleași cuvinte, dispozițiile cuprinse în bullă.

Acesta-i dreptul vigent, ori cum am zice: teoria, și lumea s’ar așteptă că, fiind vorbă de preoțime, acest drept, această poruncă a Romei papale, să fie respectată. De fapt însă nu e așa, căci adagiul latin „aliter în theoria, aliter in praxi”, durer, se verifică și în cazul nostru.

Dela publicarea bullei Christifideles a trecut deja mai bine de un an și jumătate și în această vreme, deși am căutat anume să ne informăm despre aceasta, nu știm să se fi făcut nici cel mai mic pas pentru asigurarea pe viitor a dreptului limbei liturgice paleogrecești. Dar nu numai că nu s’a făcut nici o mișcare în această direcție, nu numai că nu se tipăresc

cărți și preoțimea nu-și bate capul cu studiul noii limbi liturgice, ci chiar dimpotrivă, cei dela conducerea diecezei se aranjează de-abinele pentru ridicarea pe altar a limbei maghiare. Scriitorul acestor rânduri a luat parte în vara anului trecut (1913) la mai multe liturghii celebrate în biserica parohiei de Hajdudorogh a Budapestei și poate deci să constate în mod absolut autentic, că acele liturghii nu au fost celebrate nici în limba paleoslavă, nici în cea paleogreacă, ci în *limba maghiară*, spunându-se grecește singur forma consacării. Și avem informații pozitive, că lucrul acesta se practică în așa numitele parohii rutene pe o întindere foarte mare. Mai nou avem apoi o găitoare dovadă, că această stare de lucruri, atât de contrară și, în lumina actelor pe cari le cunoaștem, de-adreptul opusă intențiunilor Romei, există cu știrea și aprobarea episcopului de Hajdudorogh. Numai așa ne putem explica împrejurarea, că primul îndreptar liturgic al diecezei, „lucrat și edat la porunca și cu aprobarea episcopului Ștefan Miklósy“, a putut să apară sub numele de „*Templomi Utasítás*“ și să fie unguresc dela prima până la ultima literă. Preoțimea română, respective ruteană, care până la 9 Iunie a anului viitor trebuie, ori cel puțin poate (se poate folosi și de cea paleogreacă!) să folosească limba liturgică română respective paleoslavă, este îndrumată la îndeplinirea agendelor sale liturgice (în cel mai strâns înțeles!) prin un îndreptar, ce se sprijinește pe cărți liturgice tipărite în limba maghiară, care precum știm este cu totul oprită de autoritatea bisericească superioară!...

Oricine poate să vadă deci, că legile referitoare la limba liturgică a vlădiciei de Hajdudorogh sunt mai mult numai în teorie și pe hârtie, pentru că practica nu vrea să țină seamă de existența lor. Cum se impacă acest lucru cu ascultarea canonică și cu liniștea sufletească, fără de care nu se poate nici închipui o pastorație rodnică — nu căutăm, fiindcă nu ne privește, și ușor am putea fi învinuiți că facem politică, pentru care n'avem cauțiune. Ceeace ne privește însă, este, că între împrejurările date recăștigarea parohiilor noastre românești trecute la Hajdudorogh, ni-se impune cu îndoită putere.

Videant ergo consules!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Despre jurământ.

(I.)

Unele dintre cele mai dese cazuri de conștiință, cari obvin confesarului în administrarea sfântului sacrament al mărturisirii, sunt fără îndoială cele ce privesc jurământul. De multeori preotul nu-și poate face o idee limpede despre starea păcătosului tocmai din motivul unor jurăminte, ori forme de jurăminte, pe cari acesta *are datina* să le folosească. Altădată vine un penitent, care a promis ceva cu jurământ și nu știe oare obligat este, ori nu, la împlinirea promisiunii *în virtutea jurământului*, deoarece și lui i-se pare, că vorbele acele, cu cari el crede, că s'ar fi jurat, nu dovedesc tocmai bine jurământul, iar că ce intenție a avut când le-a zis, să se joare ori nu, el nu-și aduce aminte. Și preotul e obligat să decidă și să-i spună, că oare obligământul respectiv există ori nu, că dacă nu-l împlinește calcă un jurământ ori nu calcă ș. a. m. d.

De aceea este bine, ca să se cunoască cât mai temeinic natura acestui act religios, ca să se poată mai cu ușurință rezolvă diferitele cazuri de conștiință, de cari atât de des întâlnim.

1. Jurământul este chemarea lui Dumnezeu de mărturie. Adecă atunci când ne jurăm, pentru ca să dăm cea mai puternică dovadă adevărului cuvintelor noastre, ne provocăm la atotștiința infalibilă a lui Dumnezeu și la dreptatea lui. El cunoaște sufletul nostru, știe, că spunem adevărul și, ca cel mai neînduplecat apărător al dreptății, nu poate permite minciuna și o pedepsește sigur, ori acum, ori în vieța cealaltă¹⁾. Cum reesă de aici: a) jurămintele celor cari nu cred în existența lui Dumnezeu nu sunt adevărate jurăminte, până când jurămintele evreilor, mohamedanilor, deiștilor sunt valide; b) jurământul drept este un act religios, care cinstește mult pe Dumnezeu, întru cât adecă îl presupune de atotștiutor, infalibil și drept, iar în cel care se joară presupune teama de judecățile lui²⁾.

De altmintreni noi aflăm dovezi clare și în sf. Scriptură despre prestanța jurământului. Așa în a Doua Lege 6, 13 „De Domnul Dumnezeuul tău să te temi și pe numele lui să te juri“; Ierem. 4. 2. „Jură-vei, viu este Domnul, în adevăr, judecată și dreptate; Ps. 62. 12. „Lăudă-se-vor toți cei ce jură într'însul“;

¹⁾ S. Alfons l. 3. nr. 133; Noldin q. IV. nr. 243. De praeceptis.

²⁾ S. Toma de Aquino 2. 2. q. 89. a. 1.

„Pe mine însu-mi m'am jurat, zice Doamnel" Fac. 22. 16. Sf. Paul se joară la 1. Cor. 1, 23. „Şi eu martor pe Dumnezeu chem asupra sufletului meu"; iar la Rom. 1, 9. „Martor îmi este Dumnezeu, căruia servesc cu sufletul meu" 1). Aşadar jurământul este iertat şi este un act religios, ceea ce rezultă şi din praxa continuă a bisericii, care nicicând n'a combătut decât abuzurile cu jurământul şi ea însaş a pretins şi pretinde şi azi depunerea jurământului în mai multe cauze.

Jurământul se poate exprima în mai multe feluri ş. a. ori cu cuvântul, ori prin scrisoare, ori prin semne convenţionale, ori expres amintind pe Dumnezeu, ori numai făcând un semn (ridici trei degete spre cer cu intenţiunea de a jură), din care se vede, că te provoci la Dumnezeu; ori făcând şi anumite semne şi în acelaş timp şi pronunţând cu vorba cuvinte de jurământ.

Autorii de teologie morală împart jurământul în mai multe forme ş. a. altul este jurământul *de aserţiune*, altul cel *de promisiune*. În jurământul de aserţiune se invoacă Dumnezeu de mărturie pentru lucrurile trecute ori prezente: „*jur pe Dumnezeu, că am fost la biserică, că n'am nici un ban în bancă, că nu am furat nimic*" etc. În jurământul de promisiune (numit aşă pentrucă *de cele mai multe ori* cu el se confirmă vre-o promisiune) se aduce de mărturie Dumnezeu pentru lucrurile venitoare 2) „*jur pe numele lui Dumnezeu, că voi vinde casa, că voi duce băiatul la şcoală, că nu voi mai intra în crişmă, că nu voi mai jucă în cărţi în vieţa mea*" etc. În jurământul de promisiune se cuprinde cel de aserţiune, deoarece cel ce se joară, de o parte aduce pe Dumnezeu de mărturie, că acum el are intenţiunea de a face ori omite ceea ce zice, de alta, că pe venitor îşi va ţineă cuvântul 3).

Jurământ este *simplu* (invocator) şi *de blăstăm* (imprecator). Prin cel dintâiu simplaminte se aduce Dumnezeu de mărturie p. e. „*martor îmi este bunul Dumnezeu, că nu sum vinovat de păcatul acesta, jur pe Dumnezeu că nu mă voi mai îmbătă*". Prin al doilea se provoacă Dumnezeu de martor şi se invoacă răsbunarea lui, dacă nu a fi adevărat ce zice cel ce se joară, ori dacă nu va împlini ceea ce promite p. e. „*Aşă*

1) Dr. I. Raţiu: Etica creştină pag 234.

2) Génicot, Theologiae moralis institutiones, Lovanii 1902, ed. IV vol. I. nr. 299.

3) D'Annibale II. n. 25.

să-mi ajute Dumnezeu, să mă facă Dumnezeu să nu mă mai pot mișca din loc, dacă nu este așa cum spun ș. a.¹⁾

Jurământul este *explicit* s'au *implicit*, după cum se pomenște expres numele lui Dumnezeu, ori se pomenște expres numai vre-o făptură, în care strălucesc în mod special atribuțiile lui²⁾ p. e. „*martor îmi este Dumnezeu*” (Rom. 1, 9) este un jurământ explicit; „*mă jur pe sf. cruce, pe sf. evanghelie, pe Maica Domnului, pe toți sfinții, cu mâna pe sf. altar, mă jur pe cer și pe pământ*” (Deut. 30 19) sunt jurăminte explicite. Cel ce joară pe sf. Cruce, se joară pe Dumnezeu restignit pe cruce; cel ce joară pe sf. Evanghelie se joară pe Dumnezeu, a cărui cuvinte le cuprinde ea (sf. Toma loc. c. a. 6); cel ce joară pe cer și pe altar, joară pe Dumnezeu din cer și din altar (Mat. 5, 34); cel ce joară pe Vergura Maria, pe sfinți etc., joară pe Dumnezeu, a cărui daruri strălucesc în ei.

Jurământul este *solemn* sau *nesolemn*, când este împreunat cu o oarecare ceremonie externă (p. e. fiind lumina aprinsă, înaintea crucii ori a sf. evanghelii etc.) ori fără ea. În curia episcopală, la tribunale etc. se face jurământ solemn.

Este de notat³⁾, că în mărturisire nu este de lipsă a se spune ce fel de jurământ s'a făcut, de oarece toate modurile, în cari se face, sunt de *aceeaș specie morală*, întru cât toate se reduc la aducerea lui Dumnezeu de mărturie, iar feliul divers, în care s'ar invocă Dumnezeu, cel mult îngreunează uneori păcatul, când jurământul ar fi strâmb, specia lui însă nu o schimbă și așa nu este necesar să se explice în taina penitenței ce fel de jurământ s'a depus.

2. Ca jurământul să fie **valid** se recer două condiții și anume (1) *intenția de a jură*, (2) *formulă externă de jurământ*.

(1) Ca jurământul să subsiste este necesară *intenția* de a chema pe Dumnezeu de martor, pentrucă este chiar de esența jurământului, ca să fie un act uman (prin urmare cu știință și voință liberă), care să exprime cererea, ca Dumnezeu să întrevină și să întărească cuvintele noastre. Inșă fără de a aveà intenția de a cere, nu poți cere nimic. Intenția aceasta poate însă fi și numai virtuală, adecă fără de a reflectà expres la aceea,

¹⁾ Să ne ierte cetitorul, dacă vom folosi unele fraze vulgare în scrisul nostru. Este necesar lucrul acesta pentru claritatea și practicitatea doctrinei.

²⁾ Génicot op. cit. nr. 298.

³⁾ S. Alfons nr. 142; Ballerini-Palmieri nr. 23; Noldiu nr. 245. Génicot nr. 299.

că Dumnezeu vine de martor; este de ajuns să folosești în mod deliberat și cum se folosesc de comun cuvintele, cari exprimă un jurământ¹⁾. Dacă lipsește intenția de a jură, chiar dacă vorbele ce se folosesc, de sine luate, ar exprimă un jurământ, totuș jurământ care să oblige în forul intern nu avem. Și dimpotrivă, dacă cineva are intenția de a jură, chiar și când s'ar folosi de cuvinte mai puțin acomodată pentru jurământ, totuș ar depune un adevărat jurământ. Prin urmare în scaunul mărturisirii, ca să putem decide, că oare un jurământ e valid sau nu, înainte de toate vom întreba, dacă penitentul a intenționat să joare ori nu.

Dacă cineva ar exprimă numai cu buzele un jurământ, ca să pară altora, că joară, dară nu ar avea intențiunea să joare, el depune un jurământ **fictiv**. Jurământul fictiv *ca atare* nu induce nici un obligământ, dar a) dacă se folosește spre întărirea minciunii este păcat greu, de oarece nici la apariția nu este permis să te folosești de numele lui Dumnezeu pentru susținerea minciunii; b) dacă jurământul fictiv se întrebuințează (lucru rar) pentru întărirea adevărului este numai păcat ușor și anume este o minciună (întrucât cu vorba eu aduc pe Dumnezeu de martor, pe care cu gândul nu-l aduc) împreună cu luarea îndeșert a numelui lui Dumnezeu²⁾.

Un jurământ făcut cu intenția de a jură, dar cu intenția de a nu se obliga este un nonsenz, un jurământ care nu e jurământ, este invalid. Dacă însă s'ar face cu intenția de a jură și de a se obliga, dar cu propusul de a nu împlini obligământul, jurământul este valid, dar avem **perjur** și este păcat de moarte, chiar și când lucrul promis cu jurământ ar fi mic³⁾.

(2) *Formulă de jurământ* numim cuvintele sau semnele externe, prin cari se manifestează chemarea lui Dumnezeu de martor. Formulele aceste sunt atât de variate, atât de numeroase, încât este cu neputință a le examina pe toate. Orice cuvinte sau semne externe, cari între împrejurările în cari se află cel ce joară *pot* să însemne un jurământ, sunt apte pentru a-l depune, binecă în alte ținuturi, între alți oameni aceleași semne n'ar putea lua formă de jurământ. Tocmai de aceea oricine voește să nu greșască în mărturisire, trebuie să cunoască *cât de cât* circumstanțele, între cari se învârt păcătoșii, pe cari îi ascultă. Totuș fiind natura oamenilor una și aceeaș,

1) Noldin nr. 246. 2) Reutter II. nr. 309 ss. 3) Lehmkühl nr. 409 ss.

și expresiunile lor sufletești au foarte multă asămănare și așa nu va fi greu, ca din câteva cuvinte ale unui străin să-i înțelegi vieța sufletească și — în cazul nostru — să știi, dacă într'un caz sau altul a depus ori nu jurământ. Ce ne privește pe noi Românii formele de jurământ, cu mici excepții, sunt aproape aceleași și de aceeaș valoare în cele mai multe ținuturi. Și trebuiește precizată valoarea *obiectivă* a acestor forme, a acestor fraze, ori frânturi de fraze din două motive, anume: a) pentru că în dubiu despre intențiunea celui ce joară, trebuiește să ne formăm o presumpțiune din sensul obiectiv al cuvintelor folosite; b) pentru că atunci când avem de a face cu un om *dedat* să joare tot mereu, avem să-l obligăm să se lase numai de acele vorbe și semne de jurământ, cari în mod obiectiv, amăsurat împrejurărilor între cari el se află, exprimă clar forme de jurat, iar despre altele să-l instruăm, că nu sunt jurăminte¹⁾.

a) Astfel nu sunt — obiectiv luate — forme de jurământ a zice: „Pe onoare; pe cinste; pe barba mea îți spun, că este așa; e sigur cum e sigur, că vorbesc cu tine, cum e sigur că vezi soarele; îți dau cuvântul meu, că spun adevărul; parol, că voiu împlini ce ți-am promis; cu adevărat e așa; pun mâna pe inimă“.

b) Nu sunt forme obiective de jurământ: „îmi dau capul, că e așa; îmi dau vieța pe vorba asta; să mă spânzure²⁾, să-mi scoată ochii, de nu spun adevărul.“

c) Tot așa: „să pier de e drept ce spune el; să mă iee dracul; să mă calce; să nu mai văd; să-mi sece mâna; să-mi sară ochii; să orbesc; să amuțesc de am zis ceva; să nu mă mai pot mișcă din loc; să nu mai văd soarele; să mă ia naiba; să plesnesc“.

d) De asemeni nu sunt jurăminte: „zău; zău așa; da zău; zo de nu; ie zo-ala; zic zău; zău lui Dumnezeu“.

e) Nu e jurământ zicând: „e drept, precum e drept, că este un Dumnezeu în cer; ca sf. Evanghelie³⁾“.

¹⁾ Lehmkuhl nr. 408. •

²⁾ Rugăm din nou pe cetitor să nu se smintescă de cuvintele, pe cari trebuiește să le folosim, scoțindu-le din durerosul și abundantul vocabular al vorbelor de rând întrebuințate de mulțimea păcătoșilor, pe cari suntem chemați să-i întoarcem la Domnul, chiar și cu risicul de-a trebui să ne coborim printre ei.

³⁾ Génicot 301. 6.

f) Sunt forme dubii de jurământ și cari prin urmare pot fi jurăminte și pot să nu fie, mai ușor ca altele, amăsurat intenției individului: „pe conștiința mea; pe credința mea; vede Dumnezeu; știe Dumnezeu; jur, că este așa; pe sufletul meu; să mă fulgere, să mă trăznească (aceste două de comun nu sunt jurăminte).

g) Sunt forme sigure de jurământ: „martor îmi este Dumnezeu; jur pe Dumnezeu din cer; viu este Dumnezeu sau pe viața lui Dumnezeu; jur pe sf. cruce, pe sf. evanghelie, pe sfintele taine, pe sfinți, pe cer și pe Maica Domnului, pe sf. biserică; pe Dumnezeul meu; să mă bată Dumnezeu (dar aceasta foarte des nu e jurământ)“.

Formele de sub a) nu sunt jurăminte, deoarece nici într'un chip nu cheamă pe Dumnezeu de mărturie, ci conțin numai o întărire cam exagerată a celor spuse¹⁾. Frazele de sub b) obiective nu exprimă jurământ, de oarece redau mai mult o specie de rămășag între cei doi, cari vorbesc și nu se aduce Dumnezeu în mijloc²⁾. Cuvintele de sub c) de asemeni numai exprimă în mod exagerat și mai afirmativ sinceritatea vorbitorului. Și apoi observăm, că prin continua folosire a frazelor acestora mai ales din partea poporului de jos, ele s'au tocit foarte mult, încât nu mai au nici valoarea lor primitivă. Și dacă am voi să inzistăm preamult în păcătoșenia lor, noi am găsi păcate cu milioanele în unele suflete de țărani simpli, cari de sigur ar sta cu mult mai liniștiți înaintea judecății lui Dumnezeu, decât în fața vre-unui confesar rigoros. Cu toate acestea, dacă unele forme par a cere o pedeapsă, pe care Dumnezeu o aplică, ele mai ușor pot deveni jurăminte decât altele. Aceasta se verifică mai ales cu cele înșirate sub f). Frazele de sub d) obiective nu conțin jurământ, deoarece cuvântul „zău“, nu este numele lui Dumnezeu, ci cel mult o reminiscență veche a numelui său, iar azi exprimă numele zeităților păgâne, pe cari nu este oprit să te juri, cu atât mai vârtos, că nu se presupune, că ai crede în ele³⁾. Și și dacă ar fi cuvântul „zău“ numele lui Dumnezeu, nici atunci nu am avea jurământ, ci numai luarea în deșert a acestui nume, ceace este numai păcat ușor. Un argument mai palpabil despre lucrul

¹⁾ Noldin nr. 247 ss.

²⁾ Sf. Alfons nr. 143.

³⁾ Sunt abrogate vechile dispoziții canonice (s. Vasile) relativ la jurămintele »eticești«.

acesta nu se poate avea, decât următorul, că adecă și persoane foarte credincioase și instruite se folosesc de vorba aceasta și nici prin minte nu le trece, că ar fi păcat, mai ales păcat greu. Referitor la cele de sub e) observăm, că în ele nu se ia de martor Dumnezeu, ci se face o comparare între siguranța existenței divine și a afirmării noastre. Prin urmare este și aici luarea în deșert a numelor sfinte, iar în caz de minciună avem blasfemie. — Relativ la formele de sub f) să se vadă ce am zis la c); notăm însă, că sf. Alfons înșiră forma „pe sufletul meu“ între formele, cari *mai probabil* obiective exprimă jurământ. Ballerini-Palmieri, n. 16, Génicot nr. 301, 5, Sar.chez Decal. III, 2. nr. 10 însă susțin contrariul, zicând, că ea se poate rezolvă în următoarea: „iau pe sufletul meu pericolul, ce ar derivă din lucrul acesta“. Prin urmare în caz concret vom cercetă intenția individuală a credinciosului nostru.

Formele de sub g) obiective exprimă jurământ, de oarece avem în ele expresa ori implicita invocare alui Dumnezeu. Sunt însă unele forme de aceste atât de uzitate, încât în praxă cei ce le pronunță de foarte multeori nu pot fi învinovați de păcat greu, nereflectând ei la adevăratul senz al vorbelor. Așa fraza „să mă bată Dumnezeu“. Și lucrul acesta se întâmplă mai ales cu cei îndatinați la jurământ și cu cei cari cearcă să se desvețe de el, dar încă nu le-a succes pe deplin.

Despre celelalte calități și recerințe ale jurământului de altădată.

Dr. IOAN COLTOR.

Constantin Marele ca desrobitor al bisericii. *)

Trăim în epoca serbărilor, comemorărilor și jubileelor, când actele mai însemnate din viața indivizilor și a deosebitelor societăți se increastă pe răbușul vredniciei pentru generațiile viitoare prin vorbiri, ceremonii, prin acțiuni și solemnități neobișnuite în viața de toate zilele. Sunt semne acestea de recunoștință, sunt manifestarea înafară a sufletului: sunt un termometru, care ne arată gradul de căldură și dragoste a celor

*) Conferență ținută în Blaj la 28 Decemvrie 1913, cu prilejul serbării jubileului sf. Cruci.

cari le aranjază, față de cel sărbătorit. Prilejurile acestea sunt punctele de recreare, pietrile de hotar, la cari ajunși — ne oprim un moment, aruncând o privire asupra căii percorse, unde cercăm să deslușim firul și rostul muncii ce s'a dezvoltat până aci, unde cumpănim importanța unui act, care — după cum e — sau ne însufletește și ne asigură că e dreaptă calea ce o facem și duce spre o țintă bună, sau ne face să recunoaștem că bătând această cale nu ne vom ajunge ținta.

Un astfel de prilej, un atare punct a ales și luat în programul său anul 1913, pentru întreagă biserica creștină. Acest an bogat în evenimente mari, și variu în curiozitățile și nefericirile ce le-a adus neamului omenesc, a avut și norocul, ca tot el, ca un contrapond pentru atâtea neajunsuri, să fie totodată și un „memento“ puternic, că singura biruință adevărată și durabilă e învingerea și triumful adevărului, că singura mângâiere adevărată e în adevărul și suferința creștinească și că pentru toate ranele sufletesti un singur balsam este sigur și infalibil în efectul său vindecător: balsamul ce se scurge de pe lemnul Crucii, Spiritul evangheliei lui Hristos. Aceasta formează punctul de forță în programul anului 1913, împlinirea alor 16 sute de ani dela biruința Crucii asupra puterii lumesti a împăraților.

Feliul cum s'a desfășurat acest punct, într'adevăr ne îndreptățește să credem și să spunem contrariilor Crucii, că ceea ce s'a făcut n'a fost un simplu act de politeță, ci a fost manifestarea energică și conștie a focului ce încălzește și arde în vinele bisericii noastre.

Încă în Noemvrie anului 1912 se dase signalul de plecare spre Roma; iar anul 1913 a început cu cântări de preamărire în cinstea și pentru biruința sf. Cruci. Pontificele adânc pătruns de importanța și folosul cel mare al acestui eveniment, edă în 8 Martie o „breve“, în care recomandă și inculcă tuturor credincioșilor sărbătorirea biruinții sf. Cruci. Iar ca actele de recunoștință și pietate față de sf. Cruce să se deprindă și cu mai multă dragoste și însuflețire dă indulgințe jubilară, cari să se poată aplică pentru toate trebuințele și chiar și pentru ajutoarea sufletelor din purgator, — ca nici acestea să nu rămână lipsite de fructul acestor momente solemne.

Glasul călduros, și părintesc al Pontificelui roman a fost dus și purtat pe aripele bucuriei și în cele din urmă colțuri ale vieții creștinismului. Ca la un semn de vrajă, ca la atin-

gera unei bagete magice se ridică miile și sutele de mii ale credincioșilor și sub scutul biruinții: tineri și bătrâni, preoți și laici, prelați și oameni de rând își îndreaptă pașii spre eterna cetate a Romei, mama și metropola creștinismului. Tributul dragostei, al recunoștinții și al pietății, aceste zeci și sute de mii de creștini l-au dus în persoană și l-au așternut omagiu la picioarele Crucii — căreia se datorește această învingere. L-au dus să-l depună tocmai acolo, unde Dumnezeu a ales pentru ea locul de isbândă asupra împărăției păgânismului...

*

Isbânda sf. Cruci și toate bunurile și binefacerile acestei isbânzi se leagă de numele unui însemnat bărbat care a fost unca Provedinței dumnezeiești, și de aceea spre a putea gusta fructul acestei serbări e neapărat de lipsă, ca ochii noștri să străbată prin negura alor 16 veacuri până la acela, care a fost Constantin cel mare și să insistăm puțin asupra vieții și operei lui desrobitoare a bisericii creștine. Iar pentru ca să putem înțelege această operă după cuviință, e bine să reînviem pe câteva momente starea de compătimit în care se află biserica creștină înainte de el.

Dela confirmarea de 19 veacuri a dumnezeieștilor cuvinte ale lui Isus Hristos „asemănatu-s'a împărăția cerului grăuntelui de muștar“, ochiul și mintea noastră dela starea înfloritoare de azi a acestei instituții se oprește și cufundă în prima ei fază de dezvoltare. Biserica în perioda primă — în etapa copilăriei — ni-se înfățișează ca un răsad plăpând într'un pământ crepat de mulțimea neajunsurilor și relelor fizice și morale. O plantă delicată și nobilă, expusă la celea mai geroase vânturi și viscole ale corupției morale, amenințată de miile dușmanilor cari o împrejmuie, dar o plantă răsădită de însuș Dumnezeu. O plantă asigurată, că nu numai se va prinde ci că-și va și extinde peste întreg pământul rădăcinile, că se va dezvoltă într'un arbore puternic și va aduce roduri cu miile și sutele de mii, și că nu va putea fi stirpită și repusă de mulțimea dușmanilor. Nu o vor nimici, nu o vor strică nici o vor schimbă în fire, ci dimpotrivă chiar ea va avea să închege straturile acestea; în loc de a fi alterată în firea ei, ea va fi care ca un altoiu va novilită trunchiul întreg, pământul întreg, unde se va dezvoltă și de unde își va suge hrana. —

Starea precară, în care se află ea pe atunci, mai ușor ne-o putem reîmprospăta, dacă ne vom gândi la starea morală și la

concepțiile de viață ale lumii păgâne, la purtarea ei față de învățăturile lui Isus Hristos și prin ele față de propovăduitoarea lor: biserica.

Desfrâul nu cunoștea margini în lumea păgână, iar cunoștințele religioase erau imbibate de toate rătăcirile diferitelor direcțiuni filozofice. Potrivit acestor principii, viața eră socotită de un prilej de desfătări și desmerdări trupești, pentru cari ispășești în viața aceasta: prin faptul că nu le folosești îndeajuns! Egoismul era un „credo“, din care porneau toate mișcărilor și la cari se reduceau toate lucrările lor; de aici sclavajul celor săraci, al femeilor și al pruncilor. Tot din acestea principii ale vieții păgânilor urmă și încăpăținarea lor de a țineă religiunea de o simplă lege, necesară numai pentru susținerea ordinii sociale, care însă nici decum nu are menirea de a muia duritatea inimii și de-a netezi colțurile sufletești.

Față de o lume stăpânită de astfel de principii, ne putem ușor închipui cu ce sorti de izbândă s'a îndreptat religiunea și biserica creștină. Principiile ei se opuneau direct tuturor viciilor și păcatelor pe cari păgânii în orbia și corupția lor sufletească le adorau și îndumnezeiau, întrupând fiecare viciu și pasiune în câte o zeitate. Lupta creștinismului și biruința lui era apoi mult stânjenită și din partea domnitorilor păgâni. Capul încoronat al supușilor era totodată și „Pontifex maximus“, preotul suprem al cultului păgânesc. Erau deci creștinii față cu doi dușmani puternici, statul civil și religiunea păgână, a căror reprezentanți se întâlneau în persoana unui singur om, cea a împăratului.

În asigurarea ajutorului său Hristos spune, că biserica sa va avea să îndure foarte mult: „dacă pe mine m'au persecutat și pe voi...“, dar totodată îi îmbărbătează zicându-le: „dar îndrăzniți, căci eu am învins lumea“. Și s'au împlinit toate. Persecuțiile în contra religiunii creștine și a propovăduitorilor ei se încep încă pe vremea lui Isus Hristos, iar după înălțarea lui la cer, ele încep deja a cere viețile celor cari o propovăduiau. Diaconul Ștefan curând a trebuit să sigileze cu sângele său credința în Isus Hristos, devenind astfel cel dintâiu martir al adevărilor veșnice. Cruzii împărați însă nu se indestuleau numai cu viața indivizilor, ci în pornirea lor sălbatică — fiindcă expunerea adevărului zbiciuia și făcea să sângereze tot mai mult ranele lor —, voiau să stârpească întreagă comunitatea creștină. „Sângele martirilor însă — cum zice Tertulian — s'a

„făcut sămânța creștinilor“ și așa cu cât persecuțiile contra lor erau mai înfocate, cu atât curagiul și credința lor erau mai pronunțate. Ca să discrediteze pe creștini și învățăturile sublime ale lui Isus Hristos, scorneau și le ascriau crimele cele mai înfiorătoare, răspândind în public cele mai grozave calomnii despre ei: că mănă și bea la ospetele lor thiestee sânge și carne de prunci nevinovați. (În forma aceasta își băteau joc de cel mai sublim misteriu al credinții noastre.) Li-se denegau toate drepturile cetățenești, iar în schimb, ca răsplată: toate torturile și maltratările, cari numai le poate iscodi o minte orbită de patimi. Și toate acestea pentru extirparea numelui de creștin. Dar nu s'a aflat nici un mijloc de chinuire atât de drastic, încât creștinii să nu-l supoarte cu bărbăție, căruia să nu i-se supună cu bucurie tineri și bătrâni, bărbați și femei, fecioare tinere și ostași viteji, bogați și săraci deopotrivă.

Trei veacuri de-a rândul au trăit creștinii o viață sfântă, îngerească, pururea în mijlocul persecuțiilor morții. Dinții fierelor, cleștele înroșite în foc, firezele și restignirea pe cruce le sufereau cu aceeași împăcare sfântă ca și tăierea capului și aprinderea lor de viu. În loc de făclii — martorii sinistrii și tăcuți ai orgiilor păgâne —, se aprindeau trupurile scaldate în rășină ale creștinilor, iar pentru distragerea și desfătarea publicului din circuri, cu puterea și sălbătăcia fiarelor puneau să-și măsoare puterile: copiii plăpânzi și ficioarele creștine. Și dacă setea lor de sânge tot nu se stâmpără aduceau hecatombele martirilor. Arenele circurilor romane erau îmbibate de sângele nevinovat al creștinilor, și nu se îndestuleau, ci tot mai mult cereau. Trei veacuri de-a rândul își ascundeau ei tainele lor scumpe prin văgăunile munților și pe sub boltiturile reci, umede și întunecoase ale catacombelor. Peșterile hoților și latronilor de mare, devin acum casele de rugăciune ale creștinilor. La lumina palidă a torțelor se adunau ei din toate unghiurile catacombelor: ca să-și jertfească inima Domnului. Sinistrul boltelor de piatră la vraja cuvintelor calde ale creștinilor se schimbă și sălbătăcia lor se pierde în fața atâtor acte de pietate. Ele devin un lăcaș prietinesc, o casă părintească comună pentru toți, unde își aveau cu toții morții și eroii săi. Trei veacuri de-a rândul își țin ei aici slujbele lor sublime; aici în crepăturile de stânci, și în șanțurile umede își aveau ei jertfelnicele lor, pe cari zi de zi se coborî Mântuitorul, împăi-

tășindu-se tuturora spre mângâiere, întărire și îmbărbătare. In aceste locuri menite pentru cei mai mari făcători de rele își împărtășeau ei bucuriile și năcazurile și de aici se rugau Domnului să moaie inimile păgânilor, ca văzând adevărul să se întoarcă la el. Aici își avea comunitatea creștină altarele și preoții săi, aici era și urmașul vârhovnicului apostolilor, capul suprem al tuturor creștinilor. Prin depărtarea alor 16 veacuri auzim pare-că și acum accentele dulci și mângâitoare ale cuvintelor lui, auzim glasul domol și cadențat al cântecelor duioase ce se respiră și se pierd încet-încet sub boltiturile arcuite. Vedem cârduri-cârduri de creștini cu pași grăbiți, dar cu multă îngrijorare inaintând prin aceste șanțuri: spre catedre. Iar în mijlocul acestei adunări de suflete par'că vedem de-odată cum se aruncă uliul mâniei romane și răpește prada pentru circuri pentru cruci și zdrobitoarele de oase.

*

Din această stare insuportabilă, a desrobit biserica creștină împăratul Constantin Marele la îndemnul, sub scutul și cu puterea sf. Cruci. Prin descătușarea creștinilor, Constantin Marele dă religiunii creștine dreptul juridic de existență și posibilitatea de a-și deprinde influința liber, mai intensiv și neîmpiedecată, asupra vieții și stării sociale de atunci și de azi.

Constantin s'a născut, cum ne spune istoricul Eusebiu, la an. 274 în Naissus (Nișul Sârbiei de azi). Tatăl său a fost Constantiu Chlorus, beliducele și mai târziu coregentele lui Dioclețian. Mamă-sa Sf. Elena a fost, după cum ne spune sf. Ambrosiu, o crâșmăriță (stabularia) ori o servitoare la un crâșmar. S'a încreștinat numai de dragul și pentru mântuirea fiului său Constantin. Nefind ea din o familie mai cu vază, Constantiu a părăsit-o, când a fost ales de coregente alui Dioclețian. Acum se căsătorî a doua oară cu Theodora, fata vitregă alui Maximian, rămânând astfel Constantin lipsit de îngerul păzitor al vieții sale.

Tatăl său Constantiu n'a perzeccat pe creștini. Eră adecă un om delicat și milos, cari calități — observă Lactanțiu — se pot ascrie morbului de care pătimiă. Principiile lui religioase erau întru câtva cristalizate și mai aproape de principiile religiunii lui Hristos — ce este de a se mulțumi sincretismului neoplatonic —, dar totuș destul de învăluite în vâlul legendelor și superstițiilor orientale. Conduc de astfel de principii nu perzeccă pe creștinii inocenți, dar de dragul coregenților

săi superstițioși se învoi și el la dărâmarea bisericilor, pe cari creștinii la adierea vre-unui vânt mai prietinesc al spiritului domnitorilor, se încumetau să le ridice.

Într'o astfel de atmosferă — destul de prielnică în raport cu spiritul acelei vremi — a crescut Constantin, ducând o viață inocentă, așa că istoricii acelei vremi pentru bunătatea lui din tinereță îl numesc „tânăr piu și sfânt.“ Mulțumită acestei educații el condamnă poligamismul păgân și, ca să-și poată salva castitatea, încă foarte de tânăr se căsătorește. Aceasta virtute a prețuit-o el mult și mai târziu, așa că sub domnia lui, femeile n'au trebuit să-și deplângă frumseța, căci ea eră po-doaba curățeniei și nu ațăătoarea desfrâului.

Răsăritenii voiau să-l crească însă în spiritul lor și de aceea e dus cu înșelăciunea la curtea lui Dioclețian și mai apoi la aceea a lui Galeriu. Perzeuțiile și maltratările acestora îl fac să îndrăgească creștinismul tot mai mult. Aceasta îl îndeamnă pe Galeriu să absteie dela alegerea lui de Caesar, preferind de urmaș al său pe spălătăcitul și inconștiul Severus. De atunci sufletul lui Constantin trece prin un șir lung de prefaceri, cari la sfârșitul vieții sale îl determină în sfârșit să treacă în ceata creștinilor, botezându-se cu puțin înainte de moartea sa, întâmplată la 22 Maiu 337. A fost botezat de Eusebiu, episcopul Caesareei din Nicomedia.

Pe lângă toată simpatia ce-o aveă Constantin față de creștini, religiunea lor nu o declară de religiune a statului, dar cu încetul pregăti imperiul și la acest pas. Dacă sfârșitul glorios al întoarcerii imperiului nu l-a ajuns, totuș meritul începutului și a o bună parte din lucrare îi revine lui. Dragostea ce o aveă față de creștini și-a arătat-o îndată ce-a ajuns la cârma unei părți a vastului imperiu roman. Stăruia să se observe actele de toleranță ale înaintașilor săi, cari deși tolerau creștinismul numai ca un rău ce nu se poate delătură, totuș promiteau ușurări. Spre scopul acesta a dat el, împreună cu Liciniu, augustul Răsăritului, actul de toleranță din 312. Coregentul lor Maxențiu nu încetă însă de a tortură și nedreptăți pe creștini. Ba mai mult el se înverșună și în contra apărătorului lor, alui Constantin, declarându-i răsboiu în toamna an. 312. În acest răsboiu, purtat pentru binele creștinilor, întreveni apoi în mod miraculos ajutorul glorios al Crucii, întărind spada și asigurând lancea cohortelor lui Constantin M.

Armata lui Constantin eră mult mai mică decât a contrarului său Maxențiu. Puterea ei se micșorase binișor și cu pri-

lejul trecerii ei peste Alpi. În seara zilei de 26 Oct. 312, pe câmpiile romane sunt așezate gata de războiu două tabere vrășmașe, una provăzută cu un codru de arme, și sigură de învingere. alta mică la număr, mai puțin disciplinată și fără multe sortii de isbândă. Conducătorul cestei din urmă veghiază o noapte, pierdut în frământarea planurilor de atac. Se sibu- ciumă, se roagă pentru triumful oștilor sale. Dar, cui să se roage? Dumnezeilor păgâni, ori doară Dumnezeului, căruia i-se închină mamă-sa? Se hotărește în urmă să ceară ajutorul cestui din urmă. Și minune, în amiaza zilei viitoare, când soarele își întorcea cursa spre apus: semnul luminos al Crucii i-se arată pe cer în văzul miilor de ostași, iar în aceeași noapte are o vi- ziune în care Hristos îi spune: „în acest semn vei învinge“. În acest semn glorios al meu, prin care eu am subjugat pu- terea iadului, tu vei subjuga puterea păgânismului. — În faptul zilei următoare el demândă să se zugrăvească și bată acest semn stânt din pietrii prețioase, care-l încunjură cu rame de nestemate și-l așează într'un cort solemn (labarum), iar pe drapelul ostașilor coasă semnul cerese al Crucii. Sub umbra și păvaza acestui semn, încrezuți în dreptatea cauzei lor, lo- vesc ei oștirea dușmană la puntea Milvia peste Tibru, din sus de Roma. Strămtorarea contrarilor e așa de mare încât de pe punte cade însuș Maxențiu în valuri, îngropându-se astfel în undele Tibrului puterea păgână...

Apa Iordanului a fost semnul, că aproape este Satano. căderea ta, întocmai și Tibrul a fost memento-ul pentru im- periul păgân, că aproape este apunerea lui.

După această biruință Constantin între uralele cetățenilor își face intrarea triumfală în Roma pe sub gloriosul arc pre- gătit anume, iar aici lasă să i-se ridice o statuă de bronz, având în dreapta semnul Crucii, la picioare bălaurul, simbolul păgânismului, iar pe soclul statuei inscripția: „prin acest semn mântuitor, semnul puterii adevărate, am liberat cetatea voastră de tiran, iar poporului și senatului i-am redat splendoarea cea veche“.

Trei luni după această învingere glorioasă, Constantin, în conțelegere cu augustul Liciniu, dă memorabilul edict de Milan. Prin acest edict se rescumpără oareșcum toate nedreptățile suferite de creștinii de mai înainte. Constantin dă edictul său în culmea gloriei, ca învingător și ca liberatorul poporului con-

vins pe deplin, cum se vede aceasta din textul edictului, de importanța libertății religioase pe care o dă.

*

Edictul de Milan, accentuând în partea primă libertatea religioasă pentru tot omul, o concede și creștinilor, iar în partea a doua rebonifică comunitatea creștină pentru toate pierderile materiale, ce le-a îndurat în vremea perzeuțiilor. Demândă să li-se redeie averile răpitate, să li-se redeschidă și reedifice bisericile demolate și toate pagubele materiale ce le-a avut să li-se rebonifice din visteria statului. Însuș Constantin dă material pentru bisericile din cetatea sfântă (Ierusalim) și supra-veghiază ridicarea lor.

Prin edictul de Milan, crucea lui Hristos triumfează. Învățăturile lui sfinte, pecetluite în picurii mari ai suferințelor pe acest lemn, sub suflarea caldă a vântului libertății se înmoaie, și prelingându-se de pe acest lemn cu o căldură arzătoare se sălășluiesc în mințile și inimile acelea, cari se refugiază sub scutul acestui semn de biruință. Învățăturile dumnezeescului Răscumpărător abia acum se desfac în toată splendoarea și frumseța lor. Abia acum încep ele a deveni și a fi principii de viață pentru toate neamurile de pe întreg pământul. Picurii calzi ai sângelui dumnezeesc, în cari e intrupat spiritul evangheliei lui, cari se desprind de pe această cruce moaie inimile, schimbă mersul și felul de vedere păgănesc, concepția greșită despre relațiunile fizice și morale ale omului. Părerile greșite ale spiritului păgănesc sunt intrupate și se reoglindesc în principiile și legile cari stăpâneau în viața indivizilor, familiei, comunității și a statului. Spiritul creștinismului, întărit prin glorioasa biruință a Crucii, deschide calea adevărului și a vieții adevărate pe seama tuturor acestor raporturi dintre oameni.

Sub umbra crucii biruitoare biserica se face apărătoarea și ocrotitoarea libertății individuale și cu o grijă deosebită de mamă iea sub aripile sale mai ales pe selavi și pe cei persecutați. Până aci selavul eră considerat de un „res.“ Cu el puteau lucră după plac. Când se plictiseau îi supuneau torturilor spre a se amuză, iar când din ceva cauză se supărau, stângeau viața acestor „paries“, cu mai puțin scrupul decât viața unui animal. În favorul acestora întrevine biserica și prin unealta sa lucrătoare, prin împăratul Constantin, oprește selavagiul acesta mârșav, enunțând la 28 Aprilie 314, că cei cari din liberi au fost făcuți sclavi, din acel moment își reca-



pătă libertatea și că oricine își poate dimitte sclavii săi în biserică în fața preoților și a mulțimii, iar preotul prin simplă declarare. Oprește apoi pe stăpâni de ai supune la muncă istovitoare continuă și prescrie ca zi de repaus și totodată și ca sărbătoare civilă: Dumineca.

Crucea biruitoare schimbă și coloritul și aspectul vieții familiare. Căsătoria se readuce la starea ei adevărată și ideală, care nu mai e un comerț, ori o întreprindere, ci o legătură sfântă, ce nu se poate desface. Până acum ea era o caricatură a voinții lui Dumnezeu: părăsindu-se soții pentru cea mai mică neînțelegere, nerespectând condiția ei primă, păstrarea carității conjugale. Prin aceasta se restabilește liniștea multor vetre familiare făcând din ele niște cuiburi calde ale virtuților. Moralitatea familiilor o ridică și prin grija deosebită ce o dă creșterii pruncilor, pe seama cărora deschide un fel de azil, iar puterea nețărnută a părinților asupra vieții fiilor o restrânge, prin ordinațiunile sale din 315 și 321, între marginile puse de voința Domnului Hristos.

Pentru viața publică a statului meritele Crucii încă nu-s mai puțin însemnate. Spiritul legilor devine mai omenesc avându-se în vedere emendarea și nu nimicirea delicventului. În 314 se oprește aducerea sentințelor de moarte, dacă obvine și numai cel mai mic dubiu despre vinovăția acuzatului. La 318 se oprește înfierarea frunții cu pecetea rușinii — cu fierul ars —, ca să nu se profaneze astfel frumseța creaturilor cea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Se oprește apoi restignirea pe cruce și sfărmearea oaselor celor morți.

Aceste sunt în liniamente generale rezultatele nemijlocite ale biruinței sf. Crucii!..

*

Mărită fie deci puterea ta Cruce sfântă, care precum odinioară ai trecut pedestru pe Israil prin marea roșie, întocmai ai trecut acum biserica Fiului Său din suferința catacombelor la viața libertății! Mărită să fii, căci precum din piatră vârtosă ai scos apă poporului pe care-l povățuim, întocmai din vârtoșimea sufletului a-i făcut să picure lacrimile pocăinții — spre mântuirea celor inrolați sub steagul tău! Tu cruce sfântă ai făcut ca mulțimea, care până acum se apropia cu venerațiune de Lupercal, leagănul poporului roman, de acum să se apropie cu lacrimile pocăinții în ochi de catedra care e leagănul și propovăduitoarea sfințeniei de azi! Tu ai făcut ca

mulțimea creștinilor să se apropie cu focul dragostii pe buze de acelea locuri, unde se sfășiau miile creștinilor și să sărute pietrele forului, stropite de sângele lor! Tu ai făcut ca în locul edificiilor păgâne, cari sfidau tot ce erà nobil și omenesc să se ridice bisericile pompoase, dela a căror altare să străbată căldura celui care e sălășluit în ele departe peste mări și cari, ca rezervorii puternice de magnetism spiritual să atragă sufletele și să nutrească pe cei slabi! Tu ai rușinat îngâmfarea împăraților și ai făcut să se plece genunchiul bogaților! Tu, picurând din spiritul Domnului Tău ai nobilitat inimile și le-ai determinat spre fapte mărețe, eroice! Tu și azi și mâne te vei înfige ca semn de biruință veșnică în inimile celor cari înțeleg glasul tău!

Din prăznuirea amintirii tale glorioase cum vom trage noi folos, dacă nu așa, că înțelegând glasul tău, te vom iubi tot mai mult. Dacă nu așa, că virtuțile pentru cari tu te-ai făcut izvor curgător, le vom suga din spiritul tău și le vom urmă. Vom contribui la biruința ta pașnică și spirituală: prin viața noastră morală, prin rugăciunile și toate acțiunile noastre. Noi știm, că Tu și azi ai legionari, ca și în vremea gloriosului împărat Constantin, dar legionari, cari nu luptă cu spada de fier ci cu spada vieții sfinte și a pildelor bune.

Azi când ne vedem iarăș încunjurați de duhul rău al dușmanilor vieții creștinești, cari cu îndoită ură ne vreau sugrumarea, azi când tendința celor mari e să te detroneze: sfântă Cruce simțim din nou marea ta lipsă, simțim, că numai cu ajutorul tău vom mai putea rezistă, și cu inimile smerite și cuprinse de focul dragostii tale îți cântăm: „Mare este puterea Crucii Tale Doamne, că s'a înfipt în loc și lucrează în lume și a făcut din pescari apostoli și din neamuri martiri ca să se roage pentru sufletele noastre“.

IOAN BOZDOG.

O însemnată problemă pastorală.

— Concubinatele. —

Între relele cele mai lățite prin parohiile noastre rurale, răul concubinatelor poate fi pus fără multă discuție în linia primă. Asta cu atât mai vârtos, că stricăciunea morală pe care o produce acest rău în satele unde s'a încuibat în măsura

mai mare, e foarte însemnată și nu poate fi trecută cu vederea. Unde se încuibă odată concubinatele de acolo pierе cu în-cetul orice credință și vieață creștinească, iar locul acestora îl ieа indiferentismul religios și mai târziu chiar necredința. Iar când s'a ajuns odată până aici, lupta preoților îndreptată direct împotriva concubinatelor nu numai că nu folosește de obicei ci dimpotrivă înăsprește și mai mult ori rupe chiar cu totul legăturile de iubire ce trebuie să dăinuească între dânșii și credincioșii lor.

În cele următoare voiu cercă să fixez după puțină cauzele răului concubinatelor, arătând pe urmă cum cred eu, că ar trebui să se poarte lupta împotriva lui. Socot, că voiu puteа folosi ceva prin șirele mele modeste, dacă nu și altfel, cel puțin prin aceea, că ridic de nou această însemnată problemă pastorală, referitor la care vor urmă eventual și părerile mai competente ale altora. Și atunci n'am scris dejaba.

*

Dupăcum se știe, țăranul nostru dela sate își pune, mai ales vara, toate puterile pentru ca să stoarcă din pământul muncit cu greu roade cât mai multe. În scopul acesta are lipsă de ajutor, mai ales dacă are pământul să propriu. Nu-i nici o mirare deci, dacă sătenii noștri sunt cu deosebită considerare la ajutorul pe care și-l ieau prin actul căsătoriei, la care în foarte multe cazuri îi îndeamnă, în primul rând, chiar lipsa acestui ajutor. Dacă apoi această prevedere și precauțiune a țăranilor noștri merge până acolo, că vreau să se convingă de istețimea, puterea de lucru și firea acelora pe cari ar dori să le iee de nevastă din împreună viețuirea cu ele ni-se pare că am dat peste cea mai de frunte dintre cauzele concubinatelor. Asta din partea bărbaților, iar din partea ceeaaltă, motivul principal, pentru care se învoiesc să trăiască în nelegiuire, în căsătoriile de probă, cum se numesc mai ales prin părțile bănățene, este teama de-a nu rămâne nemăritate. „Rușinea“ de-a rămâne fată bătrână li-se pare multora atât de nesuferibilă, încât mai prefer să comită sute și mii de păcate, cu mult mai rușinoase, numai să se poată mângăia cu nădejdea, de multeori foarte scump plătită, că nu vor trebui să rămână fete bătrâne.

Între cauzele pentru cari cutare bărbat și femeie nu se căsătorește după lege, sunt firește adeseori și de acele, cari împiedecă deadreptul orice împreunare legală, cum sunt bună-

oară piedecile de căsătorie dela care nu se poate dà dispenză, dar majoritatea cazurilor trăiește în concubinată pentru cele amintite mai sus. Oricari ar fi însă motivele adevărate ale acestor nelegiuiri, e sigur, că ele sunt sprijinite de credința superficială, de lipsa simțului mai adânc moral, care se vede la credincioșii noștri peste tot. Ei nu vreau se înțeleagă mărimea acestei fărădelegi, nu vreau să recunoască aceea, că noi trebuie să ne supunem voința și interesele noastre poruncilor dumnezeiești și că suntem datori să abzicem de ele pe deplin, dacă se împotrivesc voinței lui Dumnezeu.

O cauză foarte însemnată este și necredința și lipsa simțului moral la părinți. Ei sunt bătrâni, au trecut prin multe, sunt mai așezați, simțurile mai potolite, sângele mai puțin sburdalnic. Totuș în cele mai multe cazuri ei îndeamnă pe tineri să-și aducă femeie sau bărbat în casă, căci pun mai înainte interesul lor de a fi ajutoarați la bătrânețe, decât mântuirea sufletului propriu și al copiilor lor. Se va părea de necrezut lucrul acesta, se va părea îngrozitor, totuș așa este. Mărturie sunt toți ceice trăesc în astfel de sate.

Lipsa aceasta a simțului moral, a datorinței și a credinței adevărate la părinți, strică foarte mult. Căci dacă părinții ar fi la înălțimea chiemării lor, copiii n'ar îndrăzni să facă ce nu trebuie, n'ar îndrăzni să trăească în fărădelegi, și nici n'ar aveă unde. Când părinții sunt creștini conștii și copiii ar vrea să fie concubinari, îi oprește tăria deamnă întru apărarea cinstei a părinților, dacă nu și voința și sufletul lor propriu, care se rușinează în fața unor părinți cinștiți.

Fără îndoială, asupra concubinarilor au influință hotărîtoare pildele rele ce le stau mereu înaintea ochilor. Părinții și cunoscuții încă au trăit așa, ba poate chiar și aceia cari pe vremuri erau mai sus puși în sat, și astfel mai supuși privirilor și criticei generale. Și apoi se știe că o pildă are mai mult efect decât o sută de vorbe. Spiritul lumii aceștea a intrat și în satele noastre. În goana vieții nu se mai gândesc mult oamenii la suflet, ci își pun toată fericirea, tot scopul vieții în bani și pământ. Lutul acesta îi trage pe toți oprindu-i să se înalțe, să se avânte la ceruri. Tot ce stă în calea bunurilor acestora, lumea vrea să le șteargă de pe suprafața pământului; credința, care învață că sufletul nostru nemuritor este lucru mai de frunte, mai de preț decât banul și pământul,

e gonită, e disprețuită împreună cu reprezentanții ei și cu tot ce se referențe la dânsa. În urma acestui spirit tulburător, preoții sunt căutați cu ochii necredinței, sunt criticați la tot pasul. Când dară preoții predică despre păcătoșenia concubinatlui, oamenii răi zic că vorbește să aibă folos numai, și astfel chiar pentru aceea nu se cunună, și pretextează că nu se cunună pentru că n'au cu ce plăti cununia. Vede însă oricine că scuzele, cari le aduc unii dintre concubinari, — zicând că-s săraci sau altele la fel, — sunt fără orice temei: sunt săraci să dea stolă, dar pe rachie, pe beuturi și mâncări au de unde da, căci trebuie doar să se veselească la „nuntă“!

*

Având noi numai arme spirituale împotriva concubinariilor, lupta noastră în zilele veacului acestuia nu prea aduce roade, căci oamenii nu se mai tem de armele noastre nici le pasă de ele. Pe ei îi îndeamnă numai sila lumească, și le impun numai armele adevărate și legile civile, căci după cum, zicea unul: „la casa satului îi musai (e silă), dar la biserică numai cine vrea“. Urmarea firească e, că puterea autorităților civile ne poate fi de cel mai bun ajutor în stârpirea concubinatelor. În multe locuri ele de fapt și ajută cu toată autoritatea opera preoțimii, avem însă dreptul sa le cerem ajutorul pe toată linia, deoarece stârpirea lor este în interesul moralității publice și prin urmare nu numai în interesul bisericii, ci și al statului. Asigurându-ne ajutorul autorităților civile, munca noastră apoi nu va fi grea.

Gândindu-ne însă numai la puterile proprii, noi ce-i drept nu suntem în stare, să delăturăm cauzele materiale ale concubinatelor, cum sunt lipsa de ajutor în lucrarea pământului și în casă, senzualitatea și altele de aceste, dar putem să lucrăm din rășputeri la ridicarea nivelului moral, al simțului de cinste al bărbaților și a ambiției și simțemântului de demnitate a femeilor. Mai ales fetele trebuiesc crescute de mici, dacă părinții nu le cresc; trebuie să le sădim în suflet demnitatea omească ca să nu se dimită a se lăsa în rândul dobitoacelor, să nu dea drept nimănui să le alunge după voe, și să nu meargă din casa părinților până nu se cunună. Dacă apoi sunt multe fete și rămân bătrâne, e lucru mai cinstit, mai bun a aveă plete cărunte, dar neîntinate de fărădelegi, decât a se degradă în rândul dobitoacelor spre a se feri de numirea „fată bătrână“, care nu invoalvă în sine nici o necinste.

În lupta aceasta a noastră, pe lângă aceea, că ne silim a înoi spirit drept, credință dreaptă în cele din lăuntru ale lor, trebuie să folosim pedepsele bisericii cu toată strictețea. Nu le sfințim casele, nu-i lăsăm de nănași nicăiri, nu-i miruim, nu-i deslegăm la mărturisire, iar la îngropare nu folosim nici o ceremonie, ci simplu numai prohodul. E adevărat că concubinarii dau prea puțin pe lucrurile credinței peste tot și astfel și pe pedepsele aceste, dar trebuie să sădim măcar în sufletul generației viitoare convingerea, că este deosebire între un creștin bun, cu frica lui Dumnezeu, și între unul care nu și-a împlinit datoria de a se cunună. Trebuie să facem să vadă alții, că e lucru mare concubinatul, e păcat greu, vrednic de pedeapsă și aici pe pământ. Acest lucru va mai reține apoi pe mulți alții, cari ar face tot așa, și iată că este rezultat. Ba îngroparea fără ceremonii va îndemna și pe mulți, cari trăesc în concubinate, să se cunune, căci oamenii noștri, mai ales cei mai cu dare de mână, țin foarte mult la ele. Firește, numai atunci dacă aceasta dispoziție se ține între orice împrejurare, chiar și dacă se ofere stolar mare de tot. Două-trei cazuri de aceste încă ajung uneori, pentruca concubinarii văzând răutatea păcatului, să se teamă că și ei vor fi astfel îngropați, și să se cunune. Sunt apoi și de aceia, cari n'au știința de lipsă în credință și morală, aceștia văzând pildele altora și ei fac asemenea; pe unii ca aceștia trebuie să-i luminăm în toate privințele până nu-i târziu, până nu se înrădăcinează în sufletul lor păcatul, căci atunci nu-i în stare să-l scoată nimenea din statul păcatului.

E greu și cumplit răul acesta, și durere bântue în multe din satele noastre. De sine lucrul acesta nu va trece nicicând, având rădăcinile adânci în interesele materiale, în trecut, în pilde zilnice și în credința superficială sau chiar lipsa de credință adevărată. De aceea trebuie să luptăm cu toate puterile noastre pentru stârpirea răului. Chestia e însemnată și de interes obștesc. De aceea ne-ar plăcea foarte mult să fie discutată mai cu dinadinsul recomandându-se mijloace și mai bune întru ducerea la biruință a luptei noastre sfinte și drepte.

GHEORGHE M. PTEANCU.

INSEMĂNĂRI.

In jurul șezătorilor noastre literare. Aproape toate centrele culturale s'au deprins a aranja în serile de iarnă serate, sau așa-numite șezători literare, în cari se țin conferențe, se declamă, se cântă, cu un cuvânt se face o muncă culturală vrednică de toată atențiunea.

Ne gândim de astădată numai la conferențele acestor șezători. Și în ce privește aceste conferențe iarăș nu analizăm — nici n'am putea-o face de altfel — meritul singuraticelor conferențe, ci facem numai constatarea dureroasă că între zecile de conferențe câte s'au anunțat prin ziare, că s'au ținut sau se vor ține în iarna aceasta, lipsesc aproape cu totul conferențele cu o nuanță mai mult sau mai puțin pronunțat creștinească. Lucrul acesta ni-se pare supărător și absolut nepotrivit pentru a produce în sufletul inteligenței noastre laice armonia atât de mult dorită între cunoștințele sale de natură religioasă și cele de altă natură.

Că conferențiarii recrutați din sinul cărturării noastre laice nu se îmbulzesc după teme cari au ceva atingere cu religione, la noi este aproape de sine înțeles. Cu atât mai puțin putem însă înțelege, că fețele bisericesti, cari aproape nicăiri nu lipsesc, precum nici nu trebuie să lipsească dintre conferențiar, pentru ce se sfiesc și ele a atăca chestii de această natură. Că n'am avea între aceștia bărbați, cari se știe interesă cu cunoștințele lor chiar și cel mai ales public românesc, nu putem crede, ci dimpotrivă avem chiar convingerea contrară. Atâta numai că atingerea chestiilor de această natură pare a nu fi la modă. Numai cât această modă trebuie schimbată. În timpul mai nou se inițiază și la noi atâtea porniri folositoare și se înfăptuesc atâtea lucruri bune, pentruce să nu ne gândim și la aceasta, pentruce din înțelepciunea lumii să fie exclusă tocmai înțelepciunea dumnezească din Cartea cărților și bogata istorie a creștinismului?

Să luăm o pildă. Anul 1913 a fost an jubilar, începătura adevăratei ere creștine. Și câți nu sunt, cari afară de câteva date istorice, prinse răsleț de ici-colea, palide și acele și întunecate, știu ceva mai cum se cade și după cum s'ar conveni despre avantajele și progresele, răsărite pe urma edictului de Milan al a. 313. Iată o temă, pe cât de actuală pe atât de instruc-

tivă, dar durere lăsată din toate programele. Și nu-mi vine a crede, că și cel mai laic cărturar n'ar gustă cu plăcere o în-lănțuire de idei și fapte, referitoare la desrobirea bisericii creștine.

Înaintașii noștri, cărturari și necărturari, vădeau o minunțioasă cunoaștere a rânduelilor bisericеști. De aceea pentru ei îndeplinirea datorințelor de creștin învoldă în sine o pătrundere, o complăcere chiar. Să le urmăm în aceasta. Mai ales că avem și astăzi pilde vrednice de imitat bunăoară la protestanți. Aceștia își au seratele lor „biblice“, și, de aceea atât cărturărimea, cât și minores gentium, sunt cu mult mai acasă în adevărurile lor de credință decât ai noștri. A purcede la fel nu însamnă a face protestantism, precum nici cauză comună cu ei, cu atât mai puțin jesuitism; ci pe cât de creștinesc este pe atâta și de românesc, bine știind în ce legătură strânsă stă ființa noastră etnică românească cu cunoașterea legii noastre creștine.

Să cercăm dară a introduce în toate manifestările noastre culturale mai multe și mai pronunțate note de creștinism. Asta desigur n'are să ne strice!

Ioan Isaicu.

CRONICĂ.

Pentru reculegera și întărîrea noastră sufletească. De ani de zile se vorbește, se scrie și se lucrează în scopul înființării reuniunilor de femei, cari sub ocrotirea Preacuratei Vergure Maria, să adune și să păstreze cei mai scumpi tezauri: virtuțile creștinești, cu cari singur poate să aibă un neam prezent fericit și respectat și-și poate asigura un viitor glorios. Principiul creștinesc al interesării și îngrijirii cât mai de aproape a sufletului poporului de rând e îmbrățișat zi de zi tot de mai mulți și tot cu mai mare căldură. Deja avem un conziderabil număr de comune, în cari funcționează reuniunii de femei, cari poartă grije de curățania și împodobirea casei Domnului și mai ales de împodobirea cu virtuți a sufletelor lor și a membrilor din familiile lor. Avem reuniuni, a căror membre și membri se mărturisesc și se cuminecă în număr mai mare în postul Nașterii Domnului, al Sfintei Mării ș. a., decât era numărul celor ce își plineau înainte vreme aceasta datorință, în comuna întreagă, în Paresemi. Avem comune, în cari în războiul simplu țărănesc se țese materie prețioasă pentru ornate bisericеști, chemate să

înlocuiescă ornatele proaste și scumpe, plasate de agenți fără suflet. Avem comune, în cari poporul nostru răspunde pocăiților“, că are și el instituțiune, în care sufletul evlavios își află mângăieri și hrană, fără ca să se deslipească de Biserica și de neamul său. Avem comune, cari, cu ajutorul reuniunilor de pietate, au luat cu totul altă înfățișare și au altă atmosferă, decum aveau mai înainte.

Curentul acesta se întărește, văzând cu ochii, contribuind spre scopul acesta, în măsură însemnată, și convingerea, că Arhieriei noastre români gr.-catolici sprijinesc lucrul acesta mare și urmăresc desvoltarea lui cu cel mai viu interes.

Acum mai de curând (28 Dec. 1913) s'a înființat cu binecuvântarea arhierescă reuniunea „*Sfântă Maria*“ în Orade, asistând însuși Părintele Episcop la cea dintâiu lucrare a reuniunii, la încolțirea sâmburelui, din care va crește arborele cu ramii întinși peste întreaga dieceză și pe care l-a udat cu apa cristalină a cuvântării rostite de P. S. Sa.

În 21 Decembrie 1913, s'a înființat în cadre mari și pline de lumină sărbătorească reuniunea femeilor române gr.-cat. din dieceza Gherlei, fiind prezent Părintele Episcop, acărui gând și dorință curată s'a realizat la terminul amintit, care va forma una dintre cele mai frumoase și mai importante zile în istoria acelei dieceze.

În eparhia Lugojului deja de mult e înființată reuniunea diecezană și avem temeinice și tari nădejdi, că în timpul cel mai apropiat vor fi organizate și reuniunile de femei, cu cari e presărată bine întreaga arhidieceză.

Toate aceste se fac pentru reculegerea și întărirea noastră sufletească și prin acestea pentru păstrarea conștiință a credinței, a moșiei și a datinelor noastre și deosebit pentru a lui Dumnezeu mărire. (șr.)

*

A VIII-a săptămână socială în Milano (30 Noembrie până 6 Decembrie 1913). Pentru a putea apăra tot mai bine interesele și învățătura bisericii față cu cele mai noi postulate ale științei de astăzi, s'au introdus în Apus așa numitele săptămâni sociale, un fel de congrese în cari se adună crema profesorilor și a învățaților catolici, spre a discuta teme actuale, spre a se cunoaște mai bine, spre a studia cele mai ardente chestiuni sociale și în forma aceasta, spre a putea cu puteri unite susține cauza evangheliei lui Hristos. Cea mai proaspătă și totodată cea mai marcantă săptămână socială din anul acum îngropat, a fost fără îndoială cea din Milano¹⁾, căreia i-s'a dat o importanță deosebită prin faptul, că s'a ținut

¹⁾ Cfr. »Civiltà Cattolica«, q. 1524. p. 739--745.

tocmai în oraşul, de unde acum 16 veacuri a ieşit edictul constantinian pentru libertatea bisericii şi din motivul, că în ea obiectul principal al desbaterilor a fost tocmai aceea libertate religioasă, de care a început să se bucure mireasa lui Hristos la an. 313 şi de care nu se bucură la 1913.

Punctul culminant al acestor conferenţe a fost de sigur discursul arhiepiscopului din Udine *A. Rossi*: »*Edictul lui Constantin şi libertatea bisericii*«. În dezvoltarea temei acesteia învăţatul şi elocventul prelat a atins — cu o îndrăsneală şi cu o adâncă pricepere a vremilor prin cari trecem, cum rar observăm de 43 de ani încoace (1870 data cuprinderii Romei) la erudiţii italieni — chestiunea atât de gingaşă a dominaţiunii temporale a papilor. Libertatea bisericii, zicea el, nici nu ni-o putem închipui fără libertatea capului său, iar până când noi vedem pe Piu al X-lea stând aproape încarcerat în Vatican, binecă există aşă zisele „leggi delle guarentige“, până când el nu poşede¹⁾: 1. o libertate efectivă, nu titulară, nu efermeră; 2. o libertate manifestă; 3. o libertate deplină în toate afacerile slujbei sale dumnezeieşti; 4. o libertate stabilă, nu precară; 5. o libertate internaţională, garantată de toate statele — până atunci conştiinţele celor 300.000.000 de catolici de pe întreg rotogolul pământului nu vor putea niciodată rămâne liniştit. Garanţa ce o dă statul italian este insuficientă şi, dacă azi actualul Pontifice pare a nu inzistă atât de mult asupra restituirii în integrum, cum făcea Leo XIII prin Rampolla, totuş guvernul italian să nu creadă, că vicarul lui Hristos va putea cândva să abandoneze dreptul său legitim şi divin de a nu depinde de nimeni şi de a nu putea fi influenţat de nici o putere lumească în relaţiunile sale spirituale cu credincioşii săi. — Acesta a fost înţelesul cuvintelor lui A. Rossi şi pe urma lor s'a pornit o polemică, mai mult ori mai puţin violentă, în coloanele foilor liberale, socialiste şi francmasone împotriva papii şi împotriva bisericii; dar n'a fost nime, care să fi fost în stare a răsturna tăria logicei învăţatului episcop. Vorbele lui au avut apoi un deosebit resunet în presa catolică mondială, dar nu toţi le-au aprobat, crezând, că se indetuleşte prea cu puţin. În Italia însă printre fiii credincioşi bisericii, Rossi, sprijinit şi de magistralul discurs de încheere al contelui Dalla Torre, şi-a câştigat foarte mulţi aderenţi, cărora li-se pare, că în forma

¹⁾ Cfr. Rev. cit. p. 742.

aceasta s'ar putea ușor evita ciocnirea dureroasă a celor două sentimente din inimile Italianilor: alipirea de Pontifice și alipirea de patria lor unită.

Vremile sunt schimbăcioase și poate noi vom trăi, până ce se va împlini această dorința a tuturor, celor ce vedem în Roma centrul creștinismului și în Pontificele Roman pe urmașul lui Petru. (ic.)

*

În serviciul misiunilor catolice din America stă în timpul din urmă și un automobil-biserică. Acest automobil este o adevărată minune a tehnicii moderne, dar în aceeași vreme și o grăitoare dovadă a simțului practic al aceloră, cari știu să se acomodeze împrejurărilor și să folosească toate mijloacele iertate în vederea atingerii scopului.

Automobilul-biserică, sau mai bine zis biserica-automobil s'a construit din partea societății de misiuni nord-americane pentru promovarea mai rodnică a religiei creștine prin acele ținuturi din Mexico, în cari poporul sărac nu poate să cheltuiască pentru zidirea biserică. Întreaga construcție, care stă din două părți, este de 12 urme de lungă, de 6 urme de lată și are o greutate de 170 de măji metrice. În partea dinainte este locuința modern aranjată a misionarului, iar partea dindărăpt servește de capelă. Păreții aceștea sunt mobili și pot fi întinși de așa încât dau un cort care are 50 urme în lungime și 20 în lățime. Altarul strălucește de zecile de lumini electrice, cari în timpul de sara împrumută întregului un timbru pe cât de interesant pe atât de edificător. Locul clopotelor îl țin o seamă de țevi de metal, cari cu sunetele lor armonice chiamă la rugă pe bieții creștini reslățiți pe câmpiile întinse ale noului continent.

În fața acestei minunate adaptări a mijloacelor pentru atingerea mai acurată a scopului urmărit, ne gândim la multele noastre lipsuri și neajunsuri, tot atâtea ținte, cătră cari nu ne putem apropia, pentrucă nu avem tăria și curajul să mai adaptăm și noi mijloacele potrivit cu cerințele vremii de azi. Asta ar fi poate mai puțin în spiritul răsăritenismului nostru, dar cu atât mai mult în spiritul înaintării vieții noastre religioase pe toate terenele. Avem însă credința că ne-ar folosi. (ar.)

Cărți și reviste.

Fr. Xav. Wetzel: Bucură-te Marie, trad. de Ion Belu. Autorul acestei frumoase broșuri este unul dintre cei mai apreciați scriitori de apologetică populară. Cărțile lui totdeauna actuale și totdeauna îmbibate de un profund spirit creștinesc au avut darul să lămurească multe chestiuni vitale în largile mase ale poporului de rând și să facă tot mai simpatică viața creștinească în șirurile lipsite de hrană sufletească ale muncitorimii. Wetzel la Germani, ca Pio de Mandato S. I. la Italiani, binecă poate nu atât de exact ca și acesta, deși mai bogat în idei și mai fecund în scris, a stârnit un curent nou în viața bisericii catolice, prevenind erorile răspândite de foile volante anticreștinești, ori sdrobindu-le când deja s'ar fi infiltrat în inimile credincioșilor.

»Bucură-te Marie« este una dintre cele mai succese broșurele ale lui Wetzel. În 7 articole scurte explică pe înțelesul tuturor rugăciunea îngerească »Născătoare de Dumnezeu«. Exemplele cari le aduce, reflexiunile splendide, cari le face și sfintele îndrumări, ce le dă, fac din cărticica aceasta una din cele mai simpatice scrieri populare de apologetică mariană. Clericul Ion Belu a făcut foarte bine traducând pe românește aceasta mică comoară sufletească și va face și mai bine, dacă va tălmăci pe limba noastră cât mai multe din înțeleptele bogății sufletești ale lui Francisc Saveriu Wetzel. (ic).

*

Din Cluj ne vine o solie neașteptată. „*Solia Satelor*“ spune, că după doi ani de existență nu va mai duce vești în satele noastre împrăștiate prin văi și în crepăturile munților. Amuțește glasul de chemare al gazetei țărănești, care a început în spirit creștinesc și în o frumoasă haină românească, să invite poporul la lumina și la căldura, ce le dă cartea și dragostea de lege, de neam și de moșie.

Înainte cu doi ani am salutată cu bucurie apariția acestei gazete, dorindu-i viață îndelungată ca *foaie populară*, cum a și fost în anul întâi și cum, de multeori, n'a mai rămas în anul al doilea nici cu cuprinsul, nici cu forma; putea însă să se întoarcă ușor și statornic, iar la cărărușele vechi, cari duc la mintea și inima poporului nostru.

Noi avem arzătoare trebuință de o gazetă, care să placă țaranului, pe care s'o scrie bărbați, cari cunosc *deaproape* viața poporului, cari cunosc bucuriile, durerile, greutățile, as-

pirațiunile, virtuțile și slăbiciunile lui, cari simt împreună cu el și știu să împreune cerul cu pământul în sufletul lui. O seric întregă de semne ne făceau să credem, că „Solia Satelor“ va rămânea gazeta dorită de popor. N'a rămas însă și nu mai rămâne. Regretăm. Nutrim însă nădejdea, că se va ivi din alt loc sol de pace, de mângâiere, de înălțare și întărire pe seama poporului nostru. (șr.)

Cărți întrate la redacție.

Calendarul catolic pe anul 1914. Anul al XII-lea. Iași. Editura revistei „Lumina Creștinului“. 1914.

Templovi Utasítás az 1914 évre a hajdudorogi gör. kath. egyházmegye használatára. Debreczen 1913.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Dr. M. Petroseni. Vă rugăm să nu aveți nici o teamă: toate vor fi așa cum au mai fost.

M. Năsăud. Nu e de lipsă să cereți atestatul din chestie dela Ordinariat. O hotărîre din 1893 Nr. 3481 a ministeriului de apărarea patriei spune apriat, că »preoții sfințiți, parohii, capelanii și profesorii cu caracter preoțesc amintiți în §. 49. a părții I. a instrucției, referitoare la legea militară (védtörvény utasítás), cari pe baza atestatului dela episcopul (provincialul) propriu sunt deja primiți în evidența rezervei de întregire, își pot dovedi apartinerea lor acestei stări deplin și în mod valabil și prin atestat dela forul imediat superior (cel protopes), pentru că punctul 3 al §. 49. nu cuprinde nici un fel de dispoziție, în sensul căreia numiții ar fi datori să înainteze în scopul acesta atestat dela Ordinariat«.

P. Clopodia. De idea unui ziar (cotidian) al preoțimei noastre am auzit și noi multe. Avem însă convingerea, că până se va ajunge la înființarea lui, va mai trece puțină vreme. — Referitor la asociația preoților adoratori se vor da amănunte într'un număr viitor. — Chestiunii »Micii Biblii« nu-i putem da atâta importanță. Ceealaltă va veni.

Dr. G. Iași. Mulțumim pentru cele ce-ați făcut în interesul acestei publicații, vom face și noi în interesul DV. tot ce se poate.

I. B. Sibiu. Conform dorinței DV. 2 cor. le-am dat societății meseriașilor din Blaj, iar Cor. 10 le-am trecut în plata abonamentului pe 1913.

B. p. Diecheni. Restanța DV. de pe trecut a fost numai Cor. 1'32, astfel suma de Cor. 4'68 o am contat în plata abonamentului pe a. c.

Dr. P. Orade. Nu ne datorește cu nimic; noi îi datorim cu profundă mulțumită.

N. G. Săbad. Sf. Voastră ați achitat și plata abonamentului pe sem. I. a. c.

A. C. Beiuș. Pentru trecut ne mai datoriți cu Cor. 3.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Membrii redacției.